

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ НООСФЕРНОЇ ОСВІТИ

Сформульовано основні ідеї педагогічної теорії ноосферної освіти, що базуються на методологічному рівні загального. Показано, що ноосфера як міждисциплінарна категорія сучасної філософії і природознавства, що включена в якості ключового предмета в ноосферизм (ноосферно орієнтований комплекс наук), отримує багатогранну реалізацію в багатьох предметних сферах, в тому числі в педагогічній теорії і практиці, яка виявляє певну тенденцію до ноосферизації освітньої галузі. Представлені два аспекти ноосферної освіти, пов'язані як з резонансними ефектами, що мають просторово-польову, ноосферну природу, так і з завданням щодо формування самосвідомості людини, яка реалізується в контексті педагогічної парадоксології.

Ключові слова: ноосферизм, глобальна екологічна катастрофа, ноосферний екологічний світоустрій, свідомість / самосвідомість людини, психоментальний стан людства, резонансні процеси, педагогічна парадоксологія, постнекласична педагогіка.

Актуальність дослідження. Якщо десятки років тому «ноосфера» як категорія природознавства і філософії (що виражає вищу стадію розвитку біосфери, пов'язану з еволюцією людської свідомості й людства як розумної форми існування Всесвіту) розвивалася і поглиблювалася в основному в теоретичній площині, то нині цей процес набуває практичного значення в умовах глобальної екологічної кризи: як засвідчили дослідження Утрехтського університету в Нідерландах, якщо до 2035 року людство не перейде на альтернативні джерела енергії та не відмовиться від парадигми нафти та газу, перевага якої призвела до рекордних викидів парникових газів, то температура Землі підвищиться на 2 градуси за Цельсієм, що призведе до незворотних процесів, пов'язаних з глобальною екологічною катастрофою.

Якщо ж частка використання відновлюваних / альтернативних джерел енергії буде збільшуватися на 2% протягом кожного року, то зростання температури до середини нинішнього століття не перевищить критичну позначку – горезвісні два градуси. Однак імовірність такого сценарію є сумнівною, оскільки за останні два десятки років частка альтернативної енергетики на нашій планеті зростає лише на 3,6%.

Крім того, 1 серпня 2018 року зафіксовано «День екологічного боргу». Він виявляється, коли населення планети витрачає весь обсяг поновлюваних ресурсів, які Земля здатна відтворити за рік. Таке порушення природної рівноваги створено критично низьким коефіцієнтом корисної дії сучасної техногенної цивілізації. З усього, що людина бере з природного середовища реально на задоволення потреб йде 4-6%. Решта – відходи, отруйні для всього, що живе на морі, і на суші.

Зрозуміло, що перехід до повсюдного використання альтернативної енергії можливий тільки в умовах корінної зміни соціально-економічної формації на нашій планеті, що можливо в умовах руху людства до ноосферного світоустрою, реалізованого у вченні ноосферизму – синтетичного, ноосферно-орієнтованого комплексу всіх наук, однією з цілей впровадження яких постає теорія ноосферної освіти [1].

Таким чином, ноосфера як міждисциплінарна категорія сучасної філософії та природознавства, що включена в якості ключового предмета в ноосферизм (ноосферно орієнтований комплекс наук), отримує багатогранну реалізацію в багатьох предметних галузях, в тому числі в педагогічній теорії та практиці, яка виявляє певну тенденцію до ноосферизації освітньої галузі.

Аналіз публікацій з проблеми дослідження. Теорія ноосферної освіти в даний час реалізується на конкретно-методичному рівні. Так Б.О.Астаф'єв і Н.В.Маслова розробляють методіку ноосферної освіти, яка базується на принципі півкульової єдності (функціональної синхронності), що дозволяє людині пізнавати світ як єдність.

Стверджується: в контексті півкульового синтезу унікальність ноосферної освіти полягає в тому, що подача нової інформації на «ноосферному уроці» відбувається найбільш адекватним для головного мозку чином (через релаксацію на цілющих частотах Шумана – 7.8 Гц), з урахуванням схеми проходження інформації Ж.Піаже, доопрацьованої Н.В.Масловою, Н.В.Антоненко і М.В. Ульяновою на основі нових наукових досліджень щодо роботи головного мозку [2].

За таким підходом «Ноосферна освіта – це соціокультурний процес передачі знань, умінь і навичок шляхом організованого мотивування індивідуальних навчальних мислеобразів і реалізації укладеної в них енергії», що дозволяє опанувати «ноосферною свідомістю» (Н.В.Маслова).

Формування ноосферної свідомості передбачає, «щоб освіта прагнула до формування такої особистості, яка усвідомлює себе громадянином Всесвіту; розуміє планетарні процеси й наявні глобальні проблеми; усвідомлює взаємозв'язок ноосфери і життєдіяльності соціуму; свою причетність до природи і соціуму, особисту відповідальність за ноосферу як середовище і продукт людської життєдіяльності; усвідомлює саму себе як суб'єкта ноосфери» (А. В. Мудрик) [3 : 52].

У процесі реалізації ноосферної освіти реалізується епістемічний підхід, заснований на використанні в процесі навчання освітніх епістем – проблемно-пізнавальних тем: «Освітня епістема епістемічного підходу – це цілісна сукупність навчально-пізнавальних завдань, об'єднаних ідеєю розгляду теми в соціокультурному, історичному, естетичному, екологічному та інших аспектах, виконання яких здійснюється з опорою на особистісне знання учнів, і завершується поданням у творчій формі оригінального індивідуального освітнього досвіду, що характеризується елементами новизни та посиленням на практичну значущість у майбутній професійній діяльності, громадському або особистому житті» [4 : 61].

У якості *опорних епістем* пропонуються наступні: вода, повітря, земля, вогонь, місто, війна, здоров'я, хвороби, організм; любов, людина, суспільство, Всесвіт; духовність, інтуїція ... Бог, віра; зміна, взаємозв'язок, різноманітність, гармонія, хаос, еволюція, інволюція і ін. Як стверджується, ці епістемі охоплюють весь ареал проблематики, пов'язаної з суперепістемою Людина, розкриття якої і стане змістом освіти XXI століття – ноосферної освіти [4].

У цілому, аналіз матеріалів з теми ноосферної освіти дозволяє зробити висновок про недостатність розвитку в її рамках філософських (загальнонаукових) підстав.

У зв'язку з цим **метою** статті є формулювання основних положень педагогічної теорії ноосферної освіти на методологічному рівні загального.

Виклад матеріалу. Рух людства до ноосферного екологічного світоустрою в цілому виявляє кілька найважливіших філософських детермінант, пов'язаних:

1) з людством як вирішальним чинником у функціонуванні планети Земля (це передбачає здатність антропосфери справляти вирішальний вплив на функціонування планети Земля, що, власне, і спостерігається в наш час),

2) зі свідомістю/самосвідомістю людини як вищої (духовної) форми розвитку матерії (при цьому кількість людей, які володіють самосвідомістю, має досягти певної критичної величини, що дозволить цій групі людей, в тому числі за допомогою резонансних феноменів, справляти вирішальний вплив на соціально-економічний розвиток і психоментальний стан людської цивілізації) [5],

3) з колективно-справедливим, гармонійним устроєм соціального простору (забезпечується людьми, що володіють самосвідомістю, і передбачає справедливі умови соціального життя) [5].

Як бачимо, ключовими аспектами ноосферного екологічного світоустрою виступають резонансні процеси космосоціоприродної реальності разом зі свідомістю/самосвідомістю людини, розвиток якої входить у сферу наук про людину, в тому числі в галузь психолого-педагогічної науки, покликаної сформулювати *теорію ноосферної освіти*, яка реалізується в контексті усвідомлення людиною своєї відповідальності за себе і світ (М. О. Бердяєв), що, у свою чергу, передбачає реалізацію людини як вільної творчої особистості, здатної впливати на світ, оскільки людина може бути відповідальною тільки за те, що може контролювати. Такий контроль передбачає наявність у людини *свободи*, яка виступає наріжним аспектом свідомості/самосвідомості людини [6; 7].

Самосвідомість, яке є фундаментальною цінністю людини та суспільства, і якій повинна належати провідна роль у системі антропологічного знання (основою якого виступає ноосферизм), постає перед дослідником як принципово парадоксальний феномен, оскільки вона інтегрує два протилежних початки:

1) свідомість людиною чогось зовнішнього щодо себе як об'єкта свідомості/мислення,

2) свідомість людиною самої себе як суб'єкта свідомості/мислення (цей акт перетворює свідомість в самосвідомість).

На відміну від тварини, яка, у певному розумінні, будучи біороботом, «тотожна своєму існуванню» (подібно позбавлених самосвідомості комп'ютерних пристроїв, «тотожних сукупності своїх програмних алгоритмів»), людина, що володіє самосвідомістю, здатна долати залежність від космосоціоприродного середовища і, таким чином, позбутися долі біоробота, яка тяжіє над кожним з нас.

У цьому розумінні самосвідомість є метою людського розвитку, оскільки за допомогою самосвідомості людина усвідомлює себе, тим самим досягаючи «надситуативності» і самодостатності, звільняючись з «полону» актуальної даності та, в кінцевому підсумку, від диктату світу в цілому. Таким чином, самосвідомість наділяє людину свободою – найвищою цінністю людського буття й одночасно найбільш загадковою сутністю сучасної науки.

Наше дослідження феномену самосвідомості [6; 7] дозволяє зробити висновок, що людина реалізує самосвідомість (свободу) тріадним способом:

1) у процесі фазових граничних станів (вивчаються синергетикою в контексті теорії критичних станів),

2) за допомогою трансценденції/рефлексії – виходу за просторово-часові межі буття (даний процес відбивається як у сфері релігійної свідомості, так і в процесі абстрактно-логічного освоєння світу людиною, що виявляє функцію аналітичного прогнозування майбутнього),

3) завдяки поєднанню будь-яких протилежностей в акті творчого мислення (в результаті чого досягається нейтральний стан, вільний від дуального принципу причинно-наслідкової залежності; при цьому саме в такому

нейтральному стані людська істота звільняється від дії мотивів, стає неадаптивним, надситуативним, внутрішньо мотивованим, незалежним від зовнішнього диктату креативним началом, що творить заради самого процесу творчості).

Зазначені три способи реалізації самосвідомості фіксують момент, коли досягнення свободи як самосвідомості виявляє **феномен єдності протилежностей** (у сфері теорії критичних станів єдність протилежностей фіксується в момент переходу системи з одного стану в інший; процес трансценденції також передбачає єдність протилежностей в результаті поєднання полярних станів людини – асоціативного і дисоціативного, тобто станів «тут і тепер» і «поза тут і тепер»), що дозволяє досягти нейтрального стану, у сфері якого тільки й можливі як феномен ідеального, так і зображення людиною всього і вся у всій їх метаморфозній і суперечливої сукупності, що дозволяє людській істоті досягти самосвідомості і зростити особистість як унікальну і тотожну тільки собі сутність (це реалізується в акті самореференції, яка притаманна Абсолюту, який визначає Самого Себе, що ілюструється питанням щодо Його сутності: «хто Ти? – Я Той, хто Я є»). Феномен єдності протилежностей, який виступає не тільки сутністю самосвідомості, а й принципом істини «як єдності протилежностей» (С.Б.Церетелі), виявляє парадоксальний зміст, що на рівні педагогічної теорії реалізується у вигляді нового напрямку педагогіки – **педагогічної парадоксології** [8], яка має постати основним аспектом педагогічної теорії ноосферної освіти.

Творче парадоксальне мислення – основний об'єкт педагогічної парадоксології, нового наукового напрямку, що базується на постнекласичній педагогічній парадигмі, яка віддзеркалює світлі обрії людства майбутнього та дихає свободою, рівністю і братерством, де вільний розвиток кожного відповідає вільному розвитку всіх, а праця є життєвою потребою, на підставі якої можлива реалізація фундаментального принципу соціальної справедливості: від кожного відповідно до здібностей, кожному – відповідно до потреб.

Важливо відзначити, що парадоксальність як нейтральний феномен виступає сутністю творчих і геніальних людей, що відрізняються амбівалентністю їх психоментальної організації.

Така парадоксальна двоїстість в психології реалізується у вигляді категорій **дипластії** – фундаментальної здатності людини інтегрувати протилежності – смислові та поведінкові сутності (емоційні стани), які виключають одна одну. Прикладом дипластії може слугувати мовний феномен – оксиморон – наприклад, «геніальна тупість», «сильна слабкість» та ін. Саме на основі дипластії реалізується феномен ідеального як основа для мислення та свідомості людини.

Другим найважливішим аспектом ноосферного екологічного світоустрою **виступають резонансні процеси космосоціоприродної реальності**, в яку включений людський організм.

Психофізіологічна природа резонансу виявляється в системі наук про людину, а також в природознавстві в контексті таких понять, як «космічна симпатія», «емпатія», «співпереживання», «солідарність», «соборність», «колективізм», «співробітництво», «партнерство», «взаємодопомога», «системні ефекти цілого», «щіле більше частин» і ін.

На рівні нейронної організації людського мозку принцип резонансу реалізується у фундаментальному феномені **«дзеркальних нейронів»**, який віднайшов італійський нейробіолог Джакомо Різолатті (Giacomo Rizzolatti) з Пармського університету [9].

Їм було показано, що в людському мозку існують унікальні клітини, які дзеркальним чином активізуються, коли ми спостерігаємо за діями (станами) інших людей. Тобто, дії людини, що супроводжуються активізацією відповідної структури нейронів її мозку, викликають активізацію такої ж структури нейронів в мозку іншої людини, яка стежить за цими діями, що проявляється, крім іншого, і на рівні як **феномену викликаних потенціалів головного мозку** людини, так і **ідеомоторних реакцій** (перехід уявлення про рух м'язів в реальне виконання цього руху, коли виявляються нервові імпульси, що забезпечують рух, як тільки виникає уявлення про нього), які можуть активізувати зародкові, мінімальні за інтенсивністю і такі, що не проявляються в реальних тілесних рухах рухові імпульси, що виникають у зв'язку з уявленнями людиною фізичних рухів.

Аналіз даного феномена дозволяє дійти висновку, що резонансна активізація дзеркальних нейронів виникає не тільки і не стільки на рівні ідеомоторних актів, скільки на рівні просторово-польової організації соціумів.

У зв'язку з цим відзначимо теорію «біологічного поля» О.Г.Гурвіча, «формуючу причинність» («морфічний резонанс») Р. Шелдрейка, згідно з якою пам'ять природи побудована на основі «морфічних форм» (фрактально-голограмних матриць), коли одна форма здатна описувати й зображати інші. При цьому теорія «морфічного резонансу» здатна враховувати також передачу навичок, набутих шляхом навчання, що підтверджується відомим експериментом Вільяма Мак-Дугалла з щурами.

Можна зробити висновок, що людині легше засвоїти те, що підтримується стійкою морфічною формою, використовуваної багатьма, ніж вивчити щось, відоме тільки деяким. Так, як виявилось, вивчити нову турецьку мову легше, ніж стару, оскільки, попри рівний рівень їх складності, новою турецькою мовою як рідною володіють мільйони людей, у той час як стара турецька мова не реалізується на рівні носії мови [10].

На цій основі реалізується феномен **«резонансного навчання»** [10 : 198-203], який можна проілюструвати наступним прикладом: учнів класу поділяють на дві групи: А – ті, які здатні вчитися швидко, і Б – ті, які вчаться повільно. Учитель проводить урок з певної теми з групою А. Потім групи А і Б поєднуються і урок проводиться за темою, з якою група А вже ознайомила. За таких умов група Б дещо краще засвоює знання ніж тоді, коли урок з теми проводиться для учнів всього класу (без виділення групи А). Отже, невідомо як, але знання, які засвоїла група А, якимось чином передаються (резонують) учням групи Б під час пояснення нової для них теми.

Заперечення резонансного навчання базується на думці, що неможливо резонансним чином транслювати, наприклад, таблицю множення. В даному випадку мова йде не про трансляцію знаково-вербальної інформації (питання про такий тип трансляції поки залишається відкритим), а про передачу емоційно-образної, екстравербальної інформації, яка є істотною не тільки в процесі спілкування, а й при актуалізації життєвого досвіду, а також у процесі вирішення задач, проблем, проблемних ситуацій, де емоційна активація виступає важливим (вирішальним) етапом (і механізмом) зазначеного процесу.

Розглянуте дозволяє говорити про *феномен «планетарного інтелекту»*, оскільки сьогодні багато вчених вважають, що інформація, яка є фундаментальною першоосновою і загальною властивістю Всесвіту, пов'язана з процесом породження нашої Планети.

У зв'язку з цим В. П. Пушкін пише, що на першій стадії розвитку життя на планеті ми спостерігаємо загальний інформаційний взаємозв'язок організмів зі світом, що є умовою відсутності індивідуальності: «того розчинення окремого організму в єдиній системі – біосфері, яка існує на рівні рослинного світу. Виникнення відокремлених, здатних самостійно пересуватися організмів (тварин) призводить до заперечення того глобальної зв'язку зі світом: до виділення організму як певного суб'єкта і протиставлення його решті світу. Виключення суб'єкта з загальної системи інформаційного зв'язку, – пише далі той же автор, – є, висловлюючись мовою Гегеля, першим запереченням в розвитку цієї системи. Духовний розвиток людини веде до розвитку цього загального інформаційного зв'язку, але вже на вищому щаблі такого розвитку» [11 : 131].

У зв'язку з цим В. П. Казначеев зазначає, що сотні тисяч років тому у первісних людей (протогомінід), які населяли нашу планету, в головному мозку сформувалося 13-14 мільярдів нейронів – своєрідних біокомп'ютерів, які регулювали поведінку цих істот у вигляді інстинктивних реакцій. Але згодом настала космічна фаза появи нової людини та інтелекту. На окремих ділянках планети відбувся дивовижний процес: в голові протогомінід ці 14 мільярдів нейронів, в кожному з яких вже існувала солітонно-голографічна форма живої речовини, вибухово інтегрувалися в один гігантський солітон. Всі родові утворення виявилися пов'язані солітонними полями, а це значить, що на якій би відстані не перебував член первісної орди від її центру, всі її члени бачили його в голографічних образах. Вважається, що не окремий індивід, а саме група, об'єднана одним загальним полем, і становила основу найпершого людського планетарного інтелекту [12].

Це сприяло виникненню «розумної форми живої речовини», що співвідноситься з ноосферою В. І. Вернадського, колективним несвідомим К. Юнга, хроніками Акаші, егрегорами езотеричних вчень, з цілісним планетарним організмом Тейяра де Шардена, інтегрованим в єдиний моноліт життя за допомогою так званих «слабких екологічних зв'язків» В.П. Казначеева, а на рівні Всесвіту – «слабкою метрикою» В.Ю. Гатура.

«Розвиток праці, культури, соціальної, сімейної організації привело до того, що первинні польові форми розумної живої речовини, – пише В. П. Казначеев, – «занурилися», «замаскувалися «в нових соціальних домінантах», зберігаючись в рамках міфо-релігійного мислення і діяльності. При цьому «кожен з нас в своєму життєвому циклі проходить стадію інтенсивного занурення в польову організацію – в ембріональному періоді, потім в ранньому дитинстві до трьох-п'яти років» [12 : 120-124].

А. А. Пелипенко, розмірковуючи про узгодження сучасних квантових і нейрофізіологічних теорій, зазначає, що «до 3-4 років діти зберігають здатність бачити «паралельну реальність» і, завдяки правопівкульовому домінуванню, утримувати глибокий екзистенціальний зв'язок з когерентним світом. Потім, однак, інкультурація, перш за все за допомогою жорсткого привнесення в ментальність дитини мовних конвенцій і структур з їх дискретної лінійністю і, в цілому, втягування психіки в режим змішано-синтетичного гемісферного функціонування зачинає канали входження ... У тих випадках, коли механізм перекриття каналів дає збої, народжуються великі візіонери, провидці, духовні вчителі і містики» [13 : 149-150].

Надалі польові взаємодії нівелюються «системами сучасного виховання, навчання, засвоєння правил життя (соціальних ролей)». При цьому рання польова форма життя, як пише В. П. Казначеев, зобов'язана своїм існуванням «слабким екологічним зв'язків», а реалізація властивості польової організації в ранніх людських популяціях пов'язана з міфологічним цілісно-польовим світоглядом прадавніх людей, який поєднується з обрядами – «синкретичними діями», одне з яких – «тріумфальна церемонія», яку досліджував К.Лоренц. «Ця церемонія, що складалася з відпрацьованих масових проявів «героїчного ентузіазму» (ритуальний тріумфальний крик), була пов'язана з великими психофізичними витратами і, безсумнівно, активізувала польову організацію принаймні ранньої людини». Аналоги тріумфальної церемонії можна знайти в явищах сучасної масової культури, наприклад в рок-культурі [12 : 120-124].

Висновки. Педагогічна теорія ноосферної освіти базується на двох аспектах, пов'язаних як з резонансними ефектами, що мають просторово-польову, ноосферну природу, так і з завданням з формування самосвідомості людини, яка реалізується в контексті *педагогічної парадоксології*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Субетто А.И. Опережающее развитие человека, качества общественных педагогических систем и качества общественного интеллекта - социалистический императив / А.И. Субетто. – М.: Исследоват. центр, 1990. – 84 с.
2. Маслова Н.В. Ноосферное образование. Пособие для учителя. Издание 3-е./ Н.В.Маслова. – Симферополь: Доля, 2012. 289 с.

3. Мудрик А. В. Обобщение в процессе воспитания. Учебное пособие / А. В.Мудрик. – М.: Педагог. общ-во России, 2001. – 374 с.
4. Колычева З.И. Ноосферная педагогика как новая образовательная парадигма / З.И.Колычева. – СПб., 2004. – 207 с.
5. Вознюк А.В. Ноосферно-резонансная педагогика / А. В. Вознюк. – Житомир: Koob publications, 2019. – 159 с.
6. Вознюк А.В. Главная загадка самосознания/ А. В. Вознюк. – Житомир: Koob publications, 2018. – 164 с.
7. Вознюк А.В. Механизмы актуализации самосознания / А. В. Вознюк. – Житомир: Koob publications, 2018. – 172 с.
8. Вознюк А. В. Педагогическая парадоксология: аксиоматический, теоретический, прикладной аспекты / А. В. Вознюк. – Житомир: Рута, 2016. – 622 с.
9. Rizzolatti G. Language within our grasp / G. Rizzolatti, M. A.Arbib // Trends in Neurosciences. – 1998. – № 21. – P. 188-194.
10. Острандер Ш. Суперобучение / Ш. Острандер, Л.Шрёдер, Н.Острандер. – Минск: ООО «Попурри», 2000. – 528 с.
11. Дубров А.П. Парапсихология и современное естествознание / А.П.Дубров, В.Н.Пушкин. – М.: Совамино, 1990. – 280 с.
12. Казначеев В.П. Космопланетарный феномен человека : проблемы комплексного исследования / В.П. Казначеев, Е.А.Спирин. – Новосибирск : Наука, 1991. – 304 с.
13. Пелипенко А. А. Искусство в зеркале культурологи / А. А.Пелипенко. – СПб.: Нестор-История, 2009. – 318 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Voznyuk A. V. Pedagogicheskaya paradoksologiya: aksiomaticheskii, teoreticheskii, prikladnoy aspekti [Pedagogical paradoxology: axiomatic, theoretical, applied aspects] / A. V. Voznyuk. – Zhitomir: Ruta, 2016. – 622 s. [in Russian]
2. Voznyuk A.V. Glavnaya zagadka samosoznaniya [The main mystery of self-awareness] / A. V. Voznyuk. – Zhitomir: Koob publications, 2018. – 164 s. [in Russian]
3. Voznyuk A.V. Mehanizmy aktualizatsii samosoznaniya [Mechanisms of self-awareness updating] / A. V. Voznyuk. – Zhitomir: Koob publications, 2018. – 172 s. [in Russian]
4. Voznyuk A.V. Noosferno-rezonansnaya pedagogika [Noosphere-resonance pedagogy] / A. V. Voznyuk. – Zhitomir: Koob publications, 2019. – 159 s. [in Russian]
5. Dubrov A.P. Parapsihologiya i sovremennoe estestvoznaniye [Parapsychology and modern science] / A.P.Dubrov, V.N.Pushkin. – M.: Sovamino, 1990. – 280 s. [in Russian]
6. Kaznacheev V.P. Kosmoplanetarnyy fenomen cheloveka : problemy kompleksnogo issledovaniya [Cosmoplanetary Human Phenomenon: Problems of Complex Research] / V.P. Kaznacheev, E.A.Spirin. – Novosibirsk : Nauka, 1991. – 304 s. [in Russian]
7. Kolyicheva Z.I. Noosfernaya pedagogika kak novaya obrazovatel'naya paradigma [Noosphere pedagogy as a new educational paradigm] / Z.I.Kolyicheva. – SPb., 2004. – 207 s. [in Russian]
8. Maslova N.V. Noosfernoe obrazovanie. Posobie dlya uchitelya [Noosphere education. Teacher's Guide]. Izdanie 3-e./ N.V.Maslova. – Simferopol: Dolya, 2012. 289 s. [in Russian]
9. Mudrik A. V. Obobshchenie v protsesse vospitaniya. Uchebnoe posobie [Generalization in the process of education. Tutorial.] / A. V.Mudrik. – M.: Pedagog. obsch-vo Rossii, 2001. – 374 s. [in Russian]
10. Ostrander Sh. Superobucheniye [Superlearning] / Sh. Ostrander, L.Shryoder, N.Ostrander. – Minsk: ООО «Popurri», 2000. – 528 s. [in Russian]
11. Pelipenko A. A. Iskusstvo v zerkale kulturologii [Art in the mirror cultural studies] / A. A.Pelipenko. – SPb.: Nestor-Istoriya, 2009. – 318 s. [in Russian]
12. Rizzolatti G. Language within our grasp / G. Rizzolatti, M. A.Arbib // Trends in Neurosciences. – 1998. – # 21. – P. 188-194. [in English]
13. Subetto A.I. Operezhayushee razvitiye cheloveka, kachestva obschestvennykh pedagogicheskikh sistem i kachestva obschestvennogo intellekta - sotsialisticheskii imperativ [Advance development of man, the quality of social pedagogical systems and the quality of social intelligence is a socialist imperative] / A.I. Subetto. – M.: Issledovat. tsentr, 1990. – 84 s. [in Russian]

Вознюк А.В. Главные аспекты теории ноосферного образования

Сформулированы основные идеи педагогической теории ноосферного образования, базирующиеся на методологическом уровне всеобщего. Показано, что ноосфера как междисциплинарная категория современной философии и естествознания, включенная в качестве ключевого предмета в ноосферизм (ноосферно ориентированный комплекс наук), получает многогранную реализацию во многих предметных областях, в том числе в педагогической теории и практике, которая обнаруживает определенную тенденцию к ноосферизации образовательной отрасли. Представлены два аспекта ноосферного образования, связанные как с резонансными

эффектами, имеющими пространственно-полевую, ноосферную природу, так и с задачей по формированию самосознания человека, которая реализуется в контексте педагогической парадоксологии.

Ключевые слова: ноосферизм, глобальная экологическая катастрофа, ноосферный экологический социализм, сознание/самосознание человека, психоментальное состояние человечества, резонансные процессы, педагогическая парадоксология, постнеклассическая педагогика.

Voznyuk O.V. The main aspects of the theory of noospheric education

The basic ideas of the pedagogical theory of noosphere and resonance education are formulated. It is shown that the noosphere as an interdisciplinary category of modern philosophy and natural science, included as a key subject in noospherism (noosphere-oriented complex of sciences), receives a multifaceted implementation in many subject areas, including pedagogical theory and practice, which reveals a definite tendency towards educational noosprization sphere.

On this basis, the phenomenon of «resonant learning» is realized, which can be illustrated by the following example: the students are divided into two groups: A – those who are able to learn quickly, and B – those who learn slowly. The teacher conducts a lesson on a specific topic with group A. Then groups A and B are combined and the lesson is conducted on the same topic with which group A has already become acquainted. Under these conditions, group B acquires knowledge somewhat better than when a lesson on the topic is conducted for the students of the whole class (without group A). Consequently, it is not known how, but the knowledge that Group A has learned is somehow transmitted (resonated) to the students of Group B in the process of explaining a new topic for them.

Objections against resonant learning are based on the opinion that it is impossible to broadcast, for example, a multiplication table in a resonant manner. But in this case, the matter lies not in the fact of transmitting sign-verbal information (the question of this type of broadcasting remains open), but in the transfer of emotional-extraverbal information, which is very important not only in the process of communication, but also when updating life experience, and when solving problems, problem situations where emotional activation is an important (decisive) stage (and mechanism) of these processes.

Three aspects of noospheric education are presented, related to resonant effects having a spatial-field, noospheric nature, to the task of forming human self-consciousness, which is implemented in the context of pedagogical paradoxology, and to specific noospheric resonance techniques.

Keywords: noosphereism, global ecological catastrophe, noospheric ecological socialism, human consciousness / self-consciousness, the mental state of humanity, resonance processes, pedagogical paradoxology, postnonclassical pedagogy.